

Kazimierz Niewiadomski

Agroturystyka a turystyka – ze szczególnym uwzględnieniem relacji do przestrzeni wiejskiej na przykładzie obszaru woj. podlaskiego

Agritourism vs tourism -with special focus on the relation to rural areas on the example of the Podlaskie Voivodeship

W opracowaniu dokonano oceny agroturystyki i turystyki konwencjonalnej w aspekcie relacji przede wszystkim do przestrzeni wiejskiej. Badania wykazały, że te dwa rodzaje turystyki pozostają do siebie w stosunkach konkurencyjnych głównie o obszary przyrodniczo cenna jest też pewna grupa czynników specyficznych dla każdego z analizowanych rodzajów turystyki. Czynnikiem wykazującym ścisłe związki tylko z turystyką konwencjonalną jest lesistość danej jednostki przestrzennej oraz poziom wynagrodzenia ludności. w przypadku agroturystyki są to: mniejsze zaludnienie, gorsze warunki przyrodniczo-glebowe do prowadzenia rolnictwa, udział mniejszych obszarowo gospodarstw rolnych i mniejsza intensywność gospodarowania w rolnictwie. Spora liczba spośród badanych czynników jest nieistotna statystycznie i wykazuje luźne związki z analizowanymi rodzajami turystyki.

Wprowadzenie

Agroturystyka jest jedną z kilkunastu rodzajów turystyki, która odznacza się pewnymi cechami specyficznymi odróżniającymi ją od pozostałych. W literaturze występuje dość zgodny pogląd, że pod tym pojęciem należy rozumieć wypoczynek w gospodarstwie rolnym z możliwością aktywnego uczestnictwa w pracach polowych, obsłudze zwierząt gospodarskich i innych pracach wykonywanych w gospodarstwie¹. Działalność agroturystyczna związana jest ściśle z gospodarstwem rolnym, jego działalnością produkcyjną, jak też z gospodarstwem domowym rolnika i jego najbliższej rodziny. Z agroturystyką dużo wspólnych elementów ma turystyka wiejska. Łączy je przede wszystkim wieś i środowisko wiejskie. Od agroturystyki różni się przede wszystkim tym, że odbywa się poza gospodarstwem rolnym. Różnice tkwią także w infrastrukturze turystycznej. Podczas gdy w przypadku turystyki wiejskiej infrastrukturę turystyczną tworzą hoteliki, pensjonaty, schroniska, prywatne domy letniskowe, małe kempingi zlokalizowane w obrębie wsi, ale też i pokoje gościnne, które mogą być udostępniane przez rolników², w przypadku agroturystyki te ostatnie są podstawą jej

---

¹ W. W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa 2000, s. 85-86. Por. także: *Agroturystyka*, Red. U. Świetlikowska, FAPA, Warszawa 2000, s. 20; M. Jalinik, S. J. Snarski, *Rozwój gospodarstw agroturystycznych w woj. podlaskim – fakty i mity*, (w:) Innowacje w rozwoju turystyki, Red. M. Jalinik, Wyd. Politechniki Białostockiej, Białystok 2008, s. 345; M. Sznajder, L. Przeborska, *Agroturystyka*, PWE, Warszawa 2006, s. 15-16.

² Tamże, s. 86.

infrastruktury³. Na tle przedstawionych interpretacji⁴, pojecie turystyki w sensie ogólnym można sformułować jako przebywanie związane ze zmianą miejsca i pobytu osób, a więc poza stałym miejscem zamieszkania i pracy, w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych, z wyłączeniem zarobkowania⁵.

Celem potencjalnego uczestnika agroturystyki, jak również turysty konwencjonalnego jest zaspokojenie potrzeb związanych ze zwiedzaniem, poznawaniem, wypoczynkiem, rekreacją, sportem. Zarówno agroturystyka jak i turystyka konwencjonalna odbywa się w dużej części na obszarach wiejskich, które zgodnie z danymi GUS stanowią 93,2% ogólnego terytorium naszego kraju, a w woj. podlaskim jeszcze więcej – 95,4%⁶. Pomiędzy tymi rodzajami turystyki zachodzą różne relacje, od konkurencji (rywalizacji) do komplementarności (uzupełniania się, dopełniania) i mogą dotyczyć niemalże wszystkich zagadnień łączących się w sposób bezpośredni bądź pośredni z turystyką i agroturystyką. Na tym tle cel opracowania można sformułować jako ocena agroturystyki i turystyki konwencjonalnej w aspekcie relacji przede wszystkim do przestrzeni wiejskiej.

Podstawową metodą badań jest analiza odpowiednich danych zestawionych w formie tabelarycznej, w której dokonano oceny:

- ruchu turystycznego oraz agroturystyki na obszarze woj. podlaskiego;
- czynników decydujących o rozwoju turystyki i agroturystyki.

Jako jednostkę badań przyjęto zgodnie z klasyfikacją EUROSTATU obszar na poziomie tzw. NUTS 4, tj. powiat.

Powyższą ocenę zweryfikowano statystycznie stosując miary korelacji prostej, które pozwoliły ocenić ścisłość związków pomiędzy ruchem turystycznym oraz liczbą gospodarstw agroturystycznych a odpowiednimi czynnikami środowiska gospodarczego i przyrodniczego. Egzemplifikację elementów związanych z założeniami metodycznymi przedstawiono w treści opracowania przy analizowaniu odpowiednich relacji.

Materiałami źródłowymi, które posłużyły do rozwiązania tak postawionego celu były przede wszystkim opracowania Urzędu Statystycznego w Białymstoku. W niektórych przypadkach sięgnięto do wyników ostatniego spisu powszechnego. Dane dotyczące aktualnego stanu gospodarstw agroturystycznych pochodzą z informacji Podlaskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Szepietowie.

Czynniki decydujące o rozwoju agroturystyki

Rozwój agroturystyki uzależniony jest od szeregu uwarunkowań oraz różnorodnych czynników. Z punktu widzenia rynku można je podzielić na związane z:

- 1) Popytem na usługi agroturystyczne, czyli zapotrzebowaniem potencjalnych nabywców usług agroturystycznych, którzy oczekują określonego produktu agroturystycznego i odpowiedniego standardu świadczonych usług, porównywalnego z

³ Należy dodać, że turystyka wiejska w takim kształcie jakim zaprezentowano w powyższej treści ma marginesowe znaczenie, w szczególności na obszarze woj. podlaskiego, dlatego w dalszej części opracowania uwaga zostanie skoncentrowana na gospodarstwach agroturystycznych i agroturystyce.

⁴ Opracowanie ma charakter przede wszystkim eksploracyjny oparty na danych empirycznych. W związku z tym warstwę eksplikacyjną występujących pojęć i terminów przedstawiono w niezbędnym zakresie w celu zachowania porządku dyskusji.

⁵ W. W. Gaworecki, op. cit., s.18.

⁶ Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, GUS, Warszawa 2007, s. 72.

innymi rodzajami usług turystycznych przy danej lub nawet niższej cenie. Według Sikory⁷ uczestnicy turystyki wiejskiej poszukują w szczególności:

- wypoczynku w środowisku odmiennym od warunków istniejących na obszarach zurbanizowanych,
- kontaktu bezpośredniego ze środowiskiem przyrodniczym, życiem wiejskim, zwierzętami domowymi, pracami rolnymi, dziedzictwem kulturowym wsi,
- korzystania ze zdrowej żywności,
- zwiedzania parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów przyrody,
- korzystania z ciszy i spokoju.

2) Podażą usług agroturystycznych, która powinna być dostosowana do zapotrzebowania potencjalnych nabywców.

Ważnym elementem decydującym o rozwoju usług agroturystycznych, mającym wpływ zarówno na ich popyt jak i podaż, jest wartość przestrzeni agroturystycznej, którą charakteryzują przede wszystkim: rzeźba i naturalne ukształtowanie terenu, atrakcyjne formy terenu (doliny rzek, obszary bagienne, jeziora), naturalna flora i fauna, różnorodność użytkowania ziemi, rodzaj zabudowy przestrzennej, dziedzictwo kulturowe i architektoniczne, różnorodność typów gospodarstw rolnych i sposób ich prowadzenia, stan infrastruktury wiejskiej itp.

Sznajder i Przezbórska⁸ za B. Lane rozróżniają sześć czynników mających zasadniczy wpływ na ocenę wartości przestrzeni agroturystycznej. Do tych czynników należą:

- piękno krajobrazu (góry, wybrzeża morskie, jeziora, wyspy, malownicze doliny rzeczne oraz tereny o specyficznych walorach np. bagna, lasy),
- tereny dzikiej natury i pustkowiec,
- kulturowe dziedzictwo materialne (budynki, miasteczka, wsie) oraz dziedzictwo etniczne,
- szczególnie korzystne warunki dla łowiectwa, wędkarstwa, narciarstwa, wędrówek terenowych,
- dobra dostępność dla szerokiego rynku konsumentów,
- efektywna, profesjonalna działalność promocyjna i handlowa oraz właściwe zarządzanie.

M. Drzewiecki⁹ z kolei do najistotniejszych czynników przestrzeni agroturystycznej, na poziomie gminy jako jednostki przestrzennej, zalicza:

---

⁷ J. Sikora, *Organizacja ruchu turystycznego na wsi*, WSiP, Warszawa 1999, s. 69.

⁸ M. Sznajder, L. Przezbórska, op. cit., s. 56-57.

⁹ Tamże, s. 58.

- gęstość zaludnienia (która powinna kształtować się poniżej 80 osób na 1 km²),
- udział łąk i pastwisk w powierzchni użytków rolnych (powyżej 30%),
- udział lasów w powierzchni całkowitej gminy (30 – 60%),
- udział wód (przynajmniej 5% powierzchni gminy),
- udział osób utrzymujących się ze źródeł pozarolniczych (powyżej 60% ogółu mieszkańców),
- typ osadnictwa (oceniany z punktu widzenia krajobrazowego),
- udział rolniczej gospodarki nieuspołecznionej (powyżej 60% użytków rolnych).

Jeżeli co najmniej trzy cechy spośród wymienionych wyżej występują na danym obszarze gminy, to zalicza się ją do spełniających warunki gmin agroturystycznych.

Z przeglądu ważniejszych czynników decydujących o rozwoju agroturystyki wynika, że są one w dużej mierze zbliżone lub tożsame z walorami turystycznymi turystyki konwencjonalnej, w szczególności tych rodzajów turystyki, których podstawę stanowią walory naturalne i przyrodnicze.

Ruch turystyczny i turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania oraz gospodarstwa agroturystyczne w powiatach woj. podlaskiego

Ocenę ruchu turystycznego w powiatach woj. podlaskiego przeprowadzono przede wszystkim przez pryzmat udzielonych noclegów w 2007 r., które odzwierciedlają liczbę turystów odwiedzających poszczególne jednostki terytorialno-administracyjne¹⁰. Liczba udzielonych noclegów stanowi również zmienną objaśnianą analizowanych czynników wpływających na wielkość ruchu turystycznego¹¹. Punktem wyjścia oceny agroturystyki jest liczba gospodarstw agroturystycznych. W tabeli 1 zestawiono powiaty woj. podlaskiego w funkcji udzielonych noclegów i na tym tle przyporządkowano dane dotyczące turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania oraz liczby gospodarstw agroturystycznych.

TABELA 1. UDZIELONE NOCLEGI I TURYSTYCZNE OBIEKTY ZBIOROWEGO ZAKWATEROWANIA ORAZ LICZBA GOSPODARSTW AGROTURYSTYCZNYCH W POWIATACH WOJ. PODLASKIEGO

¹⁰ Z oceny wyłączono trzy miasta znajdujące się na obszarze woj. podlaskiego, a mianowicie: Białystok, Łomżę i Suwałki, w których z racji pełnionych funkcji administracyjnych i biznesowych turystyka ma charakter typowy dla miast i metropolii. Należy nadmienić, że w szczególności miasto Białystok jest intensywnie odwiedzane przez turystów. W 2007 r. liczba udzielonych noclegów w Białymstoku wyniosła 256,4 tys., co oznacza 27,2% wszystkich noclegów udzielonych w tym czasie w woj. podlaskim. Znacznie rzadziej turyści korzystają z noclegów w Suwałkach (54,1 tys.), a w Łomży jeszcze mniej - zaledwie 19,6 tys. Agroturystyka i gospodarstwa agroturystyczne jak do tej pory – za nielicznymi wyjątkami, jak. np. spotkania biznesowe, czy integracyjne – nie stanowi dla turystyki miejskiej konkurencji.

¹¹ Przyjęcie tej zmiennej za zmienną zależną uzasadnione jest jej ścisłym związkiem korelacyjnym m. in. z liczbą miejsc noclegowych ($r = 0,95$), liczbą udzielonych noclegów w przeliczeniu na 1000 ludności i 1km² powierzchni ogólnej (odpowiednio r wynosi: 0,96 i 0,97) oraz z liczbą obiektów turystycznych ($r = 0,89$).

Lp	Powiaty	Udzielone noclegi w 2007 r.				Miejsca noclegowe w 2007r.		Obiekty turystyczne w 2007r.		Gospodarstwa agroturystycz. w 2009r.	
		Ogółem	lo ka ta	2007r 1999 = 100	tury- stom zagr.	Ogółem	lo ka ta	ogóle m ka ta	lo ka ta	liczba	lo ka ta
1	augustowski	254895	1	113,4	15178	3457	1	36	1	102	2
2	białostocki	76726	2	46,4	19875	965	3	13	4	82	5
3	hajnowski	72971	3	131,5	7854	652	5	13	5	100	3
4	suwalski	47149	4	86,5	2975	1443	2	21	2	221	1
X	Razem gr. I	451741	x	90,3	45882	6517	x	83	x	505	x
5	grajewski	36968	5	54,4	322	412	7	5	10	36	9
6	łomżyński	30700	6	81,2	5118	256	8	7	7	36	10
7	sejneński	24849	7	80,9	1107	698	4	14	3	94	4
8	sokólski	23414	8	433,6	1285	210	10	6	8	40	8
X	Razem gr. II	115931	x	81,7	7832	1576	x	32	x	206	x
9	bielski	12470	9	58,5	1131	240	9	6	9	9	12
10	moniecki	12282	10	223,3	802	470	6	11	6	41	7
11	siemiatycki	9538	11	32,8	624	108	12	5	11	43	6
12	kolneński	5652	12	87,0	64	58	13	1	13	20	11
13	wysokomazow.	3982	13	36,5	182	153	11	3	12	9	13
14	zambrowski	1110	14	10,1	5	20	14	1	14	1	14
x	Razem gr. III	45034	x	53,4	2808	1049	x	27	x	123	x
x	Ogółem	612706	x	84,4	56522	9142	x	142	x	834	x

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Województwo Podlaskie, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2008, s. 174; Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2000, s. 308; Informacja Podlaskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Szepietowie (z dnia 18.09.2009).

Z danych tabeli 1 wynika, że ruch turystyczny na obszarze woj. podlaskiego (wyjąwszy miasto Białystok) koncentruje się przede wszystkim na obszarze powiatu augustowskiego. Liczba udzielonych noclegów w 2007 r. wyniosła tu 254,9 tys., tj. 41,6% noclegów udzielonych we wszystkich powiatach województwa. Łączny udział powiatu augustowskiego i trzech innych powiatów (o intensywniejszym ruchu turystycznym tj. białostockiego, hajnowskiego i suwalskiego) wyniósł aż 73,7%.

Geografia udzielonych noclegów odzwierciedla w dużej mierze motywy podróży odwiedzających poszczególne obszary. I tak walory turystyczne Pojezierza Augustowskiego są przede wszystkim siłą przyciągającą turystów, walory kulturowe i przyrodnicze miasta i gminy Supraśl oraz Choroszcz i Czarna Białostocka tworzą przede wszystkim podstawę ruchu turystycznego w powiecie białostockim, Puszcza

Białowieska to z kolei cel podróży turystycznych w powiecie hajnowskim oraz powiat suwalski jest odwiedzany ze względu na walory przyrodnicze i kulturowe.

Udział powiatów tworzących grupę II w ogólnej liczbie udzielonych noclegów wynosi już tylko 18,9%. Są to powiaty: grajewski, łomżyński, sejneński i sokólski.

Na pozostałe 6 powiatów grupy III przypada zaledwie 7,4% udzielonych noclegów. Turystyka na tych obszarach ma charakter incydentalny (np. niektóre obszary i miejscowości położone w dolinach rzek – rzeka Bug, obszary cenne przyrodniczo – powiat moniecki, miejsca kultu religijnego - Grabarka), często też turyści zatrzymują się na tych obszarach przejazdem w drodze do innych miejscowości. Na mapie turystycznej woj. podlaskiego jest to jak dotychczas biała plama¹².

Trzeba dodać, że w ostatnich latach (1999 – 2007) odnotowano zmniejszenie ogólnego ruchu turystycznego w woj. podlaskim (o 15,6%) oraz w wydzielonych grupach powiatów, przy czym najsilniejszy spadek (o prawie połowę) wystąpił w grupie III, tj. w tych jednostkach, które cechowały się jego najmniejszym poziomem. W pozostałych dwóch grupach zmniejszył się on po około 10%.

Udział turystów zagranicznych w ogólnej liczbie udzielonych noclegów wynosił ogółem 9,2% i skoncentrowane one były przede wszystkim w trzech powiatach (augustowskim, białostockim i hajnowskim) – 7,0%.

Z udzielonymi noclegami wyraźnie skorelowana jest liczba miejsc noclegowych i obiektów turystycznych (atrakcje turystyczne przyciągają turystów na dany obszar, którzy korzystają z noclegów i vice versa występujące obiekty turystyczne przyczyniają się do zwiększenia liczby odwiedzających turystów).

Jeśli chodzi o agroturystykę (tabela 1) to należy przede wszystkim stwierdzić, że gospodarstwa agroturystyczne są zgrupowane głównie na obszarach charakteryzujących się znacznie większym ruchem turystycznym. W pierwszej grupie powiatów, o największym ruchu turystycznym i relatywnie najlepszej infrastrukturze turystycznej (miejsca noclegowe i obiekty turystyczne), liczba gospodarstw agroturystycznych jest również największa (505), podczas gdy w kolejnych grupach jest ich znacznie mniej (grupa II – 206 i III – 123).

Statystycznie określone związki korelacyjne pomiędzy liczbą gospodarstw agroturystycznych i poszczególnymi elementami turystyki konwencjonalnej wskazują, że najściślejsza zależność występuje w przypadku obiektów turystycznych $r = 0,71$. Można to tłumaczyć tym, że właściciele gospodarstw agroturystycznych wychodzą z założenia, że skoro na danym terenie jest obiekt turystyczny, to znajduje się również zapotrzebowanie (nisza) na nocleg w kwaterze agroturystycznej, w szczególności wówczas gdy w tym pierwszym miejscu noclegowe są wykorzystane. Mniej ścisły związek jest z liczbą miejsc noclegowych ($r = 0,59$) i udzielonymi noclegami w przeliczeniu na 1000 ludności ($r = 0,53$)¹³. Współczynnik korelacji liczby gospodarstw agroturystycznych z udzielonymi noclegami (ruchem turystycznym) okazał się jeszcze

¹² Należy pamiętać, że ocena ruchu turystycznego jest dokonywana przez pryzmat udzielonych noclegów. W związku z tym poczynione spostrzeżenia odnoszą się tylko do tej kategorii turystów.

¹³ W przeliczeniu na 1 km² związek ten okazał się statystycznie nieistotny – $r = 0,49$, $p = 0,08$.

mniej ścisły ($r = 0,48$, $p = 0,14$). Wynika z tego, że gospodarstwa agroturystyczne są tworzone nie tylko na obszarach odwiedzanych przez turystów konwencjonalnych, ale też i poza nimi.

Identyfikacja czynników wpływających na ruch turystyczny agroturystykę w powiatach woj. Podlaskiego

Celem tej analizy jest określenie przede wszystkim rodzaju oraz siły oddziaływania poszczególnych czynników środowiska przyrodniczego i gospodarczego na ruch turystyczny związany z turystyką konwencjonalną z jednej strony i z rozwojem agroturystyki (liczą gospodarstw agroturystycznych) z drugiej. Obliczone współczynniki korelacji podają współzależności badanych czynników z ruchem turystycznym (zmienna zależna – Y_1) oraz liczbą gospodarstw agroturystycznych (zmienna zależna – Y_2). Dane liczbowe dotyczące analizowanych elementów zestawiono w tabeli 2.

TABELA 2. CZYNNIKI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I GOSPODARCZEGO NA TLE RUCHU TURYSTYCZNEGO ORAZ LICZBY GOSPODARSTW AGROTURYSTYCZNYCH W GRUPACH POWIATÓW WOJ. PODLASKIEGO

Lp	Wyszczególnienie	Województwo			W tym grupy powiatów*		
		ogółem	korelacja z		I	II	III
			Y_1	Y_2			
1	Udzielono noclegów	612706	1,00	0,42	451741	115931	45034
2	Liczba gospodarstw agroturystycznych	834	0,42	1,00	505	206	123
3	Ludność:						
	- na 1 km ²	39	-0,19	-0,62	34	37	43
	- w miastach w % ogółem ludności	35,8	0,30	-0,42	35,4	32,3	38,4
4	Pracujący:						
	- na 1000 ludności	303	-0,34	-0,14	288	298	317
	- w usługach w % ogółem ludności	23,8	-0,31	-0,15	25,8	23,0	22,9
	- ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	66,2	-0,21	0,17	65,9	65,0	67,1

*Agroturystyka a turystyka – ze szczególnym uwzględnieniem relacji do przestrzeni wiejskiej
na przykładzie obszaru woj. podlaskiego*

5	Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej w pkt.	54,6	-0,28	-0,56	51,8	50,8	59,1
6.	Udział użytków zielonych w UR w %	35,7	0,22	-0,13	36,6	34,6	35,9
7	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych w pow. ogólnej w %						
	w tym: - parki narodowe	31,7	0,60	0,88	57,5	33,0	13,6
	- rezerwy przyrody	4,8	0,05	0,22	5,5	3,9	4,9
	- parki krajobrazowe	1,0	0,38	0,30	2,8	0,6	0,1
	- obszary chronionego krajobrazu	2,7	0,07	0,26	5,7	3,3	0,3
	Pomniki przyrody	23,0	0,60	0,81	43,2	25,2	8,2
8		2019	0,17	0,26	1562	221	236
9	Lesistość w %	29,2	0,59	0,27	38,8	27,8	23,7
10	Przeciętna pow. gospodarstwa roln. w ha UR	12,5	-0,17	-0,08	10,5	13,7	13,1
11	Gosp. rolne w grupach obszarowych w %						
	- do 1 ha	12,4	0,21	0,50	17,6	11,2	9,8
	- 1 – 5 ha	22,2	0,26	0,16	29,6	18,4	20,0
	- 5 – 15 ha	39,9	-0,20	-0,64	32,7	40,8	44,2
	pow. 15 ha	25,3	-0,21	0,02	19,7	30,1	26,0
12	Zwierzęta gosp. na 100 ha UR w szt.						
	- ogółem sztuk dużych	65,1	-0,29	-0,24	54,2	65,6	72,1
	- bydło ogółem	62,0	-0,24	-0,35	48,9	61,2	71,4
	- trzoda chlewna	81,6	-0,35	0,05	65,1	87,0	89,1
13	Udział gosp. rolnych nieprowadz. działaln.	12,5	0,29	0,41	20,3	10,6	8,7
14	Gosp. rolne o udziale dochodów z działalności rolniczej w %:						
	- do 30	35,2	0,28	0,28	47,8	30,2	30,2
	- 67 - 100	43,4	-0,23	0,20	33,2	47,8	47,2
15	Produkcja towarowa gosp. rolnych w zł						
	- na 1 pełnozatrudnionego	14975	-0,36	-0,43	11921	15234	16838
	- na 1 ha UR	1728	-0,35	-0,58	1423	1689	2124
	- na 1 gospodarstwo rolne	23651	-0,32	-0,36	17895	24579	26869
	Emisja zanieczyszczeń powietrza na 1 km ² :						
	- pyłowych w t	0,08	-0,18	-0,24	0,05	0,09	0,08
	- gazowych w t	0,47	-0,15	-0,17	0,33	0,52	0,53
16	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie zł	2390	0,72	-0,07	2454	2427	2323
17	Stopa bezrobocia w %	11,5	0,21	-0,08	10,4	15,2	9,8

18	Drogi o twardej nawierz. na 100 km ² w km	44,8	-0,58	-0,40	37,6	43,2	50,3
19	Liczba ludności na 1 łóżko w szpitalach	292	0,17	-0,16	401	154	313
20	Przestępstwa na 1000 ludności	209	0,22	0,58	253	188	179

*powiaty w grupach jak w tabeli 1.

Y_1 – zmienna zależna – udzielone noclegi (ruch turystyczny),

Y_2 – zmienna zależna – liczba gospodarstw agroturystycznych

Współczynniki korelacji istotne statystycznie wyróżniono w tabeli pogrubiona czcionką.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Województwo Podlaskie, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2008, s. 54 – 67; Obliczenia własne na podstawie wyników spisu powszechnego 2002, zeszyty gminami, odpowiednie strony, pozycje w tabeli 2: 11,12,13,14 i 15; Informacja Podlaskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Szepietowie (z dnia 18.09.2009).

Skompilowane w tabeli 2 dane dotyczące czynników ruchu turystycznego (zmienna Y_1) oraz rozwoju gospodarstw agroturystycznych (zmienna Y_2) mają różny wpływ na badane zmienne zależne. Zróznicowana jest również siła oddziaływania poszczególnych czynników. Ich analiza w grupach powiatów dowodzi, że z ruchem turystycznym i rozwojem agroturystyki powiązane są następujące czynniki:

- mniejsze zaludnienie,
- mniejszy odsetek ludności pracującej,
- gorsze warunki przyrodniczo-glebowe do prowadzenia produkcji rolnej,
- udział obszarów przyrodniczo cennych i lesistość,
- gorsza struktura obszarowa gospodarstw rolnych,
- mniejszy udział dochodów z działalności rolniczej,
- gorsze wyniki produkcyjne rolnictwa i mniejsza jego intensywność (wyraźne różnice w wartości produkcji towarowej w przeliczeniu na 1ha UR).

Turystyka w woj. podlaskim, ze względu na jej charakter (przede wszystkim naturalne warunki przyrodnicze) odbywa się na obszarach o gorszej infrastrukturze (np. o mniejszej sieci dróg o nawierzchni twardej). Z ruchem turystycznym i agroturystycznym połączona jest jednak zwiększona liczba przestępstw.

Analiza korelacyjna umożliwia uściślenie badanych relacji. Prowadzi ona do następujących konstatacji:

1) Zależność korelacyjna pomiędzy zmiennymi zależnymi, a więc ruchem turystycznym (Y_1) i liczbą gospodarstw agroturystycznych (Y_2) wynosi $r = 0,42$, co może oznaczać, że te dwa rodzaje turystyki pozostają względem siebie w relacjach konkurencyjnych z jednej strony, ale z drugiej - współzależność ta nie jest aż tak silna, a więc można tu również oczekiwać pewnego dopełniania się (komplementarności).

2) O konkurencji jeśli chodzi o czynniki wpływające na badane zmienne zależne można mówić jeśli są one powiązane wyraźnie i istotnie statystycznie zarówno z turystyką

konwencjonalną jak i agroturystyką. Na tej podstawie można wywnioskować, że badane rodzaje turystyki konkurują przede wszystkim o obszary o tzw. szczególnych walorach przyrodniczych. Współczynnik korelacji tej zmiennej z ruchem turystycznym jest dodatni i wynosi $r = 0,60$. Jeszcze ściślejsza zależność występuje z liczbą gospodarstw agroturystycznych $r = 0,88$. Największe znaczenie spośród tych walorów przyrodniczych mają obszary chronionego krajobrazu (współczynniki korelacji wynoszą odpowiednio: 0,60 i 0,81).

3) Istotnymi statystycznie czynnikami mającymi wpływ tylko na ruch turystyczny (bez agroturystyki) okazała się lesistość danej jednostki przestrzennej $r = 0,59$, wyższy poziom życia wyrażony poprzez przeciętne miesięczne wynagrodzenie – $r = 0,72$ oraz sieć dróg o twardej nawierzchni. Ten ostatni czynnik z ruchem turystycznym jest powiązany ujemnie $r = -0,58$, co oznacza, że większe jego nasilenie występuje na obszarach uboższych pod tym względem.

4) Z kolei istotnymi statystycznie czynnikami ściśle związanymi tylko z liczbą gospodarstw agroturystycznych okazało się:

- mniejsze zaludnienie ($r = -0,62$),
- gorsze warunki przyrodniczo-glebowe do prowadzenia rolnictwa (wskaźnik jakości przestrzeni produkcyjnej – $r = -0,56$),
- udział mniejszych obszarowo gospodarstw, w szczególności do 1 ha ($r = 0,50$), właściciele gospodarstw rolnych w grupie obszarowej 5 – 15 ha (a więc większych obszarowo) są mniej zainteresowani tworzeniem gospodarstw agroturystycznych ($r = -0,64$),
- gospodarstwa agroturystyczne tworzone są na obszarach o mniejszej intensywności rolnictwa (wartość produkcji towarowej w przeliczeniu na 1 ha UR – $r = -0,58$).

Na obszarach o większej aktywności w zakresie tworzenia gospodarstw agroturystycznych występuje jednak większa liczba przestępstw ($r = 0,58$).

5) Pozostałe czynniki wyartykułowane w tabeli 2 są statystycznie nieistotne, mają też różny kierunek wpływu na badane zmienne zależne. Pozostają one w luźnych relacjach z badanymi zmiennymi zależnymi.

Podsumowanie

Opracowanie jest poświęcone ocenie turystyki konwencjonalnej i agroturystyki w szczególności pod kątem relacji do przestrzeni wiejskiej. Znaczna bowiem część turystyki odbywa się poza obszarami miast, a więc na terenach wiejskich. Agroturystyka per definitionem jest rodzajem turystyki immanentnie związanej z gospodarstwem rolnym, które jest elementem środowiska wiejskiego.

Analiza przeprowadzona w grupach powiatów i korelacyjna wykazała, że pomiędzy ruchem turystycznym tworzonym przez turystykę konwencjonalną a liczbą gospodarstw agroturystycznych, które charakteryzują rozwój agroturystyki występują

różne związki. Gospodarstwa agroturystyczne zgrupowane są głównie na obszarach o intensywniejszym ruchu turystycznym. Na cztery powiaty (augustowski, białostocki, hajnowski i suwalski) przypada aż 73,7% noclegów udzielonych we wszystkich powiatach woj. podlaskiego w 2007r. Występuje na ich obszarze 60,6% spośród wszystkich gospodarstw agroturystycznych. Współczynnik korelacji pomiędzy tymi dwoma rodzajami turystyki wyniósł $r = 0,42$ ($p=0,14$).

Na podstawie analizy czynników wpływających na każdy z dwóch analizowanych rodzajów turystyki można stwierdzić, że:

1) Turystyka konwencjonalna i agroturystyka konkurują ze sobą przede wszystkim o obszary cenne pod względem przyrodniczym (współczynnik korelacji tej zmiennej z turystyką konwencjonalną wyniósł $r = 0,60$ i z liczbą gospodarstw agroturystycznych $r = 0,88$, w tym głównie o obszary chronionego krajobrazu.

2) Istotnymi statystycznie czynnikami pozostającymi w ścisłym związku korelacyjnym tylko z turystyką konwencjonalną są: lesistość i poziom wynagrodzenia miesięcznego (czynnik charakteryzujący poziom życia), a także mniejsza sieć dróg o nawierzchni twardej (turystyka w woj. podlaskim oparta jest głównie o naturalne walory przyrodnicze).

3) Czynniki pozostającymi w ścisłym związku korelacyjnym wyłącznie z liczbą gospodarstw agroturystycznych okazało się: mniejsze zaludnienie, gorsze warunki przyrodniczo-glebowe do prowadzenia rolnictwa, większy odsetek gospodarstw mniejszych obszarowo (i mniejsze zainteresowanie gospodarstw większych) oraz mniej intensywnym rolnictwie (niższej produkcji towarowej z ha UR).

4) Pozostała, znaczna liczba czynników uwzględnionych w badaniach okazała się statystycznie nieistotna. Wykazują one dość luźne związki z badanymi zmiennymi zależnymi. Nie mają więc znaczącego wpływu zarówno na każdy z dwóch analizowanych rodzajów turystyki, jak i związki między nimi.

Literatura

1. *Agroturystyka*, Red. U. Świetlikowska, FAPA, Warszawa 2000.
2. Gaworecki W.W., *Turystyka*, PWE, Warszawa 2000.
3. Informacja Podlaskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Szepietowie, Szepietowo 2009..
4. Jalinik M., Snarski S.J., *Rozwój gospodarstw agroturystycznych w woj. podlaskim – fakty i mity*, (w:) Innowacje w rozwoju turystyki, Red. M. Jalinik, Wyd. Politechniki Białostockiej, Białystok 2008.
5. *Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2000.
6. *Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich*, GUS, Warszawa 2007.
7. Sikora J., *Organizacja ruchu turystycznego na wsi*, WSiP, Warszawa 1999.
8. *Spis Powszechny 2002*, opracowania z woj. podlaskiego w układzie gmin.
9. Sznajder M., Przezbórska L., *Agroturystyka*, PWE, Warszawa 2006..
10. *Województwo Podlaskie*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2008.

Summary

This study presents the evaluation of agritourism and conventional tourism with special focus on the relation to rural areas. The research has proved that those two types of tourism compete with each other mainly for valuable natural areas. Also, each of the analysed types of tourism has its own group of specific factors. Forestation rate of a given spatial unit and the level of income of the population are the factors showing close relationship to the conventional tourism only. In case of agritourism the factors are: less dense population, worse natural and soil conditions for agriculture, smaller agricultural farms and lesser degree of intensity of farming in agriculture. Considerable number of the analysed factors is statistically insignificant and shows loose relationships to the analysed types of tourism.

Informacje o autorze

dr inż. Kazimierz Niewiadomski
Politechnika Białostocka
Wydział Zarządzania
tel. (0 85) 743 43 14
e-mail: niewiadomski5@wp.pl

